

ΕΝΑ ΑΣΤΕΡΙ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ

ΜΕΡΟΣ Δ΄ (ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ ΠΡΩΤΗ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΝΕΟΛΑΙΑ)

Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΓΕΝΙΚΑ

Για πολύ καιρό, η έννοια της νεολαίας είχε σχεδόν αποκλειστικά ηλικιακό νόημα. Αντικατόπτριζε μια ηλικιακή κατηγορία που αποτελούσε τον προθάλαμο της ενηλικίωσης, δηλαδή της ένταξης στην παραγωγική διαδικασία. Οι αλλαγές που έφερε η μεταπολιτευτική αλλαγή εξουσίας, ανάμεσα στα άλλα, σηματοδότησαν και μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο γινόταν αντιληπτή η νεολαία: δεν ήταν μόνο μια ηλικιακή κατηγορία, αλλά ταυτόχρονα και μια κοινωνική κατηγορία. Δηλαδή οι νέοι αποτελούσαν επίσης ένα ξεχωριστό κοινωνικό υποκείμενο με τις δικές του επιθυμίες, τις δικές του αντιλήψεις για τον κόσμο και κυρίως με συνείδηση της ειδικής του θέσης στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα.

Δίχως να αγνοούμε την προϊστορία του ζητήματος, τολμούμε να πούμε ότι το υποκείμενο νεολαία εισέβαλε με ορμή στο προσκήνιο της ελληνικής ιστορίας την τελευταία δεκαετία του προηγούμενου αιώνα. Οι μαθητικές καταλήψεις του 1990-1 υπήρξαν ο χώρος κι ο χρόνος όπου η μαζική, συλλογική δύναμη των «νέων» εκδηλώθηκε με τρόπο που έκανε αίσθηση. Για όποιον έζησε την περίοδο ή τον απόηχό της, η αίσθηση που αποκόμιζε ήταν πρωτοφανής: δεκάδες χιλιάδες μαθητές καταλάμβαναν συστηματικά το κέντρο της Αθήνας, ενώ μετά τη δολοφονία Τεμπονέρα οι αριθμοί έγιναν εκατοντάδες χιλιάδες.

Φαινομενικά, αυτό που κινητοποιούσε τους χιλιάδες μαθητές ήταν δυσανεμία που είχε να κάνει με τη σχολική τους ζωή. Ο περίφημος νόμος Κοντογιαννόπουλου, όπως ανέλαβαν να εξηγήσουν οι συνδικαλισμένοι πασόκοι καθηγητές, που προσώρας είχαν παρατήρει τον πειθαρχικό τους ρόλο κι είχαν ταχτεί με την επανάσταση, προέβλεπε την επαναφορά της ποδιάς, την κατάργηση των αδικαιολόγητων απουσιών κ.ά. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, κι άσχετα από τις επιδιώξεις των πασόκων, η νεολαία της εποχής βρισκόταν εν τω μέσω γενικών ανακατατάξεων. Λίγο καιρό πριν, τα πολιτικά κόμματα στο εσωτερικό είχαν συμμαχήσει αναμεταξύ τους κι είχαν σχηματίσει κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Και λίγο καιρό μετά η καταιγίδα της ερήμου ήταν έτοιμη να διαλύσει το Ιράκ και να σημάνει την έναρξη του Τέταρτου Παγκοσμίου Πολέμου. Κι εν τω μεταξύ, η κομμουνιστική νεολαία Ελλάδας, ο μεγάλος βοσκός των ανήλικων αγοριών και κοριτσιών είχε φάει διάσπαση προσπαθώντας να φέρει βόλτα τις ίδιες εξελίξεις.

Δηλαδή η νεολαία φτιαχόταν με νέους όρους: κοινωνικούς, καταναλωτικούς, πολιτικούς. Οι νέες συνθήκες μέσα στις οποίες βρέθηκε το ελληνικό κράτος κατέβαζαν τη «νεολαία» στο δρόμο. Διάφορα κενά έψαχναν τρόπο να κλείσουν.

Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΠΕΧΘΑΝΕΤΑΙ ΤΟ ΚΕΝΟ

Λίγο πριν κερδίσει τις εθνικές εκλογές του 1993 ο Αντρέας Παπανδρέου μάζεψε τα μέλη της νεολαίας Πασοκ στο στάδιο Ειρήνης και Φιλίας. Λέγεται ότι 25.000 νέοι παρακολούθησαν εκείνη την ομιλία και λέγεται επίσης ότι οι πιο πολλοί υπήρξαν παιδιά των καταλήψεων του 1991. Ό,τι κι αν λέγεται πάντως, το θέμα είναι ότι ο Παπανδρέου ξεκίνησε την ομιλία του με τις εξής ατάκες:

Εσείς, που δύο χρόνια πριν (90-91) νικήσατε (την κυβέρνηση Μητσοτάκη) πρώτο!

Εσείς είστε οι γενιές του 21ου αιώνα, που βροντοφωνάξατε το μεγάλο όχι στον νεοφιλελευθερισμό, στον αυταρχισμό, στη συντήρηση.

Που αποκαλύψατε πρώτοι την απάτη των νέων ιδεών της Νέας Δημοκρατίας, τον αναχρονισμό και τον σκοταδισμό, το κράτος και το παρακράτος της Νέας Δημοκρατίας.

Αποδείξατε με τους αγώνες σας ότι εσείς δεν είστε μια χαμένη γενιά.

Αποδείξατε ότι είστε μια γενιά ελπίδας και προοπτικής.

ΥΠΟΤΑΓΜΕΝΟΙ
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ
ΥΠΟΚΛΗΘΕΙΤΕ
ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΑΣ
ΚΑΝΕΝΑ ΕΛΕΟΣ
Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ
ΓΕΡΑΣΜΕΝΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ

«ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΑΣ»

Η αφίσα των Πειρατών της Ημισελήνου κυκλοφόρησε στον απόηχο της νεολαιίστικης εξέγερσης του 1991. Και είναι χαρακτηριστική του πνεύματος της εποχής. Εδώ τα «παιδιά» αποτελούν μια κοινωνική κατηγορία από μόνα τους. Κι είναι ακριβώς αυτή η ορμή της νιότης που τους προσδίδει ιδιότητες «μεγαλείου». Από την άλλη, η προηγούμενη ηλικιακή γενιά είναι «υποταγμένοι» και κομμάτι της «γερασμένης κοινωνίας». Η επαναστατικότητα ταυτίζεται με την ηλικιακή ομάδα. Τα «παιδιά» είναι άγια τέκνα του νέου κόσμου· οι «εργαζόμενοι» εκπροσωπούν το παλιό, το «γερασμένο»...

Εν ολίγοις: οι καταλήψεις του 1991 δεν ήταν αυθόρμητες, όπως παιάνιζε ο γνωστός μύθος. Οι καταλήψεις του 1991 ξεκινούσαν προφανώς από γνήσια απέχθεια προς την εξουσία (η αντίθεση στην ποδιά) και κατά πάσα πιθανότητα από μια υπόκωφη συνειδητοποίηση ότι το μέλλον προοιωνίζεται δυσοίωνα (πόλεμος εν όψει). Αλλά φυσικά το αντιεξουσιαστικό του πράγματος τελείωνε εκεί. Στη συνέχεια οι έμπειροι μίαντες της μεσολάβησης είχαν πολύ φρέσκο αίμα να μανιπουλάρουν.

Ο πασοκικός συνδικαλισμός για παράδειγμα, λίγα χρόνια πριν είχε φροντίσει να καθιερώσει τον μαθητικό συνδικαλισμό. Ο σχετικός νόμος θεσμοθετούσε τα πενταμελή και δεκαπενταμελή μαθητικά συμβούλια στα σχολεία αύξανε τους εισακτέους στα πανεπιστήμια και εγκαινίαζε τη συνδιοίκηση. Το αποτέλεσμα αυτής της νομοθεσίας είναι που εκφράστηκε με όρους «μαθητικού κινήματος» το 1991. Δηλαδή το Πασοκ αγκάλιασε τη νεανική δυσανεμία, όπως αυτή εκφράστηκε το 1990-1 και της έδωσε αντικυβερνητική, δηλαδή αντι-νδ κατεύθυνση. Οι μαθητές έκαναν τη δουλειά στη βάση, οι πολιτικοί έκαναν τη δουλειά στην κορυφή. Για όποιον είχε μάτια να δει, εξελίξεις σαν κι αυτές είχαν μέλλον και πάντως δεν ήταν για βραχυπρόθεσμη πασοκική χρήση, αλλά για μακροπρόθεσμη εθνική χρησιμότητα.

Η ιδέα δεν ήταν άσχημη. Μπροστά στην ανάδυση της νεολαίας ως ξεχωριστής κοινωνικής δύναμης οι κρατικές πολιτικές είχαν να διαλέξουν ανάμεσα στην καταστολή και στην προσαρμογή. Ο δεύτερος δρόμος είχε πλεονεκτήματα. Ο δυναμισμός και η «αθωότητα» των ανηλίκων μπορούσε να βρίσκει ελεύθερο πεδίο να εκφράζεται και κατόπιν να χρησιμοποιείται σύμφωνα με τους κρατικούς σκοπούς. Ακόμη χειρότερα: το κράτος μπορούσε να κατα-

Πάνω: διαδήλωση μαθητών / φοιτητών το 1991 στην Αθήνα.

Κάτω: διαδήλωση μαθητών / φοιτητών / εργατών το 1968 στο Παρίσι.

Η ανάδυση της νεολαίας ως ξεχωριστής κοινωνικής κατηγορίας δεν ήταν ελληνικό φαινόμενο. Η ιδέα υπήρξε παγκόσμια και τέθηκε σε εφαρμογή παντού στον καπιταλιστικό κόσμο από το 1960 και μετά. Τα τεχνολογικά μέσα της εποχής συνέβαλαν τα μέγιστα στη διάδοση αυτής της καινούριας κατηγοριοποίησης, σε τέτοιο βαθμό που θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι οι φωτογράφοι των μεγάλων στιγμών της νεανικής έκρηξης λειτουργούσαν βάσει συμφωνημένου manual. Το αν υπήρχε ή δεν υπήρχε manual είναι βέβαια αδιάφορο. Το γεγονός είναι πως η εικόνα του νέου ως αμφισβητία χτίστηκε μεθοδικά από κάθε διαθέσιμη μπάνα.

σκευάσει εκ των προτέρων τις κατευθύνσεις στις οποίες ήθελε να στρέψει το δυναμισμό και την «ανιδιοτέλεια» των ανηλίκων κι ύστερα να επικαλεστεί αυτή την «ανιδιοτέλεια» για να νομιμοποιήσει κοινωνικά τις επιλογές του. Η ιδέα ότι «τα παιδιά έχουν δίκιο», ή το σύνθημα «ακούστε καλά τι λεν οι φοιτητές» έλκουν την καταγωγή τους από τέτοιες κρατικές χρήσεις της «νεολαίας».

Για όποιον μπορούσε να ξέρει τι ήταν έτοιμο να συμβεί, στην Ελλάδα και διεθνώς, το συμπέρασμα ήταν σαφές: η νεολαία αποκτούσε μια ειδική χρησιμότητα για τους κρατικούς σκοπούς. Με λίγη καλή καθοδήγηση η νεανική αμφισβήτηση μπορούσε να έχει και εθνική χρησιμότητα.

Ο ΧΩΡΟΣ ΕΙΔΙΚΑ

Υπάρχει λόγος που το πολιτικοποιημένο, αλλά μη κομματικοποιημένο κομμάτι της απειθαρχης νεολαίας από το 1980 και μετά ονομάστηκε «χώρος». Ο «χώρος» ήταν το ρευστό πεδίο, μισό πολιτικό μισό πολιτιστικό, στο οποίο συνέκλιναν απόψεις και πρακτικές που βρίσκονταν έξω κι ενάντια στην επίσημη πολιτική ζωή.

Μέσα στις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν στα '90s ο «χώρος» διαδραμάτισε ξεχωριστό ρόλο. Υπήρξε μια κοινωνικοπολιτιστική διαδικασία που τροφοδότησε την ελληνική κοινωνία με ιδέες, συνθήματα και πρακτικές ταιριαστά με τη νέα εποχή. Ο χώρος ως οργανωμένη πολιτική έκφραση είχε αναιμική ισχύ. Αλλά ως κοινωνική δυναμική γνώρισε τεράστια απήχηση.

Οι καταλήψεις στους μαζικούς χώρους της εκπαίδευσης και οι καταλήψεις στα άδεια σπίτια της πόλης βρίσκονταν σε πολιτικό / κοινωνική σχέση με το υποκείμενο που ξεπηδούσε μαζικά από τις γειτονιές και τα σχολεία. Ο χώρος έφτιαχνε τη δική του ταυτότητα, είχε τη δική του μουσική έκφραση, εξέφραζε μια εξέγερση απέναντι στην προηγούμενη γενιά και στο πολιτικό σύστημα εν γένει. Γι' αυτό και παρόλο που ο χώρος εξέπεμπε ισχυρό πολιτικό πρόσημο, εντούτοις δεν είχε αναφορές στα κομμουνιστικά και σοσιαλιστικά κινήματα ή στους θεωρητικούς του αναρχισμού. Ήταν λες και επιζητούσε τη ρήξη με τις εκφράσεις της επίσημης πολιτικής ζωής.

Ο χώρος, δηλαδή ένα κομμάτι της νεανικής απειθαρχίας, έτσι όπως αυτή είχε προκύψει στα '90s διατηρούσε πάντα ένα ηθικό πλεονέκτημα, ακριβώς επειδή δεν δρούσε για ιδιον όφελος, αλλά στο όνομα ευρύτερων σκοπών. Αυτή η αντιεξουσία, ως διαδικασία και ως μέθοδος έβρισκε έρεισμα σε μεγάλα κομμάτια της νεολαίας. Ο χώρος, ως τρόπος έκφρασης ενάντια στην εξουσία κινητοποιούσε πολύ περισσότερους ανθρώπους απ' όσους στην πραγματικότητα εξέφραζε. Κι ως τέτοιος είχε μια χρησιμότητα που δεν την είχε επιδιώξει. Μεσολαμβάνουσε και κινητοποιούσε ένα σεβαστό κομμάτι της νεανικής δυσaréσκειας, το οποίο λόγω καχυποψίας προς την εξουσία ήταν σχεδόν αδύνατο να κινητοποιηθεί άνωθεν.

Ο χώρος, έστω κι εν αγνοία του, ζούσε σε συμβιωτική σχέση με τον κόσμο της εξουσίας. Ακριβώς επειδή ήταν σχεδόν αδύνατο να διεκδικήσει την αυτονομία του από τις καπιταλιστικές σχέσεις, καταλάβαινε τον εαυτό του ως άρνηση, ως το αντίθετο της εξουσίας. Η οποία με τη σειρά της επειδή είχε ανάγκη τη φοβερή διεισδυτικότητα του χώρου στις νέες γενιές επεδείκνυε χαρακτηριστική ανοχή στα φαινόμενα «ανομίας» της εποχής.

Οι αλλεπάλληλες καταλήψεις του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 ήταν ενδεικτικές επ' αυτού: απ' τη μία υπονοούσαν μια πρόθεση αυτονομίας από το κράτος και την αριστερά του. Κάθε Νοέμβρη, χιλιάδες νεολαίοι από όλες της γειτονιές της Αθήνας έδιναν το δικό τους ραντεβού στο κέντρο της Αθήνας σε μια θεατρική αναπαράσταση της εξέγερσης απέναντι στο Κράτος. Και απ' την άλλη έδειχναν ότι το Κράτος, η αριστερά του και η δεξιά του, δεν είχε κανένα πρόβλημα να ανεχτεί τις κακόγουστες απομιμήσεις και να αφομοιώσει μηντιακά ή «κινηματικά» το θέαμα της Εξέγερσης. Μετά από κάθε νοεμβριάτικη παράσταση η τυπική ατάκα των ακροδεξιών που έριχνε την αυλαία ήταν: «αφού τους ξέρουν γιατί δεν τους πιάνουν»; Δεν τους «έπιαναν» γιατί ο χώρος ακόμη και μέσα στην ανοργανωσιά του, ή καλύτερα λόγω αυτής, είχε συγκεκριμένο ρόλο στις κρατικές προτεραιότητες. Στα κάτω στρώματα αυτής της κοινωνίας γίνονταν διεργασίες, οι οποίες θα μπο-

ρούσαν να αποκτήσουν τη δική τους ιστορία, τη δική τους κατεύθυνση, τη δική τους οργάνωση. Το κράτος δε μπορούσε να τις απαγορεύσει, μπορούσε όμως να τις χρησιμοποιήσει παραγωγικά. Για παράδειγμα, η κατάληψη του Πολυτεχνείου το 1995 χρησιμοποιήθηκε από τους κρατικούς μηχανισμούς, ανάμεσα στ' άλλα, και για την αλλαγή φρουράς στο εσωτερικού του αντιεξουσιαστικού χώρου.

ΟΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ ΠΙΟ ΕΙΔΙΚΑ

Οι αυτόνομοι, με τον τρόπο που ξεπήδησαν μέσα στα '90s, και οι ιδέες τους, όπως είχαν την ίδια περίοδο, γεννήθηκαν μέσα σ' αυτόν τον κυκλώνα αλλαγών. Υπήρξαν κομμάτι αυτής της νεανικής ορμής, συμμετείχαν σε όλα τα γεγονότα της περιόδου. Τα κέρδη ήταν προφανή: μια μαγιά ανθρώπων, οι πρωτοαυτόνομοι, εφοδιάστηκε με εμπειρικές γνώσεις. Μία απ' τις βασικές; Η απείθαρχη νεολαία, όπως είχε ονομαστεί το ανήλικο κομμάτι της εργατικής τάξης που δεν είχε ακόμη ενταχθεί στη μισθωτή σχέση, ήταν ολοζώντανη. Είχε τις δικές τις γνώμες για τον κόσμο. Σιχαινόταν την εξουσία. Ήταν υπερβολικά αφελής. Ήταν δέσμια της αυταπάτης ότι ο κόσμος αρχίζει να υπάρχει από τότε που η ίδια αποφάσιζε να ασχοληθεί με τον κόσμο. Και οι γνώσεις των αυτόνομων εμπλοτίζονταν: οι μάντες μεσολάβησης δεν αγνοούσαν το υποκείμενο νεολαία. Το οργανωτικό κενό ήταν τεράστιο. Η αδυναμία άρθρωσης ανταγωνιστικού λόγου επίσης. Η αναμέτρηση με τις νέες πολιτικές προτεραιότητες της εποχής ήταν έργο για το κοντινό μέλλον.

Οι πρωτοαυτόνομοι γεννήθηκαν σε κείνες τις ασυνέχειες, στα κενά μεταξύ νεανικού αυθορμητισμού και κρατικής αφομοίωσης. Στελέχωσαν όλες τις «μεγάλες στιγμές» του νεανικού κινήματος, ακροβατώντας ανάμεσα στο «ριζοσπαστισμό» και στις απομιμήσεις του.

Τα γεγονότα στα οποία πρωταγωνίστησε η νεολαία υπήρξαν σχολεία για όλους όσοι συμμετείχαν. Εκείνοι κι εκείνες που στελέχωσαν τις πρώτες αυτόνομες ομάδες υπήρξαν μέσα σε όλες τις εκδηλώσεις της νεολαιίστικης δυσαρρέσκειας. Και στις καταλήψεις των σχολείων και στις καταλήψεις των άδειων κτιρίων και στη δημιουργία πολιτικών στεκιών και στις καταλήψεις πανεπιστη-

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Συζητήσεις εκπροσώπων του μαθητικού κινήματος με υπαλλήλους του Υπουργείου Παιδείας. Η χρονιά είναι το 1991. Το πανό πίσω παίζει με το γνωστό κλισέ «παρελθόν / μέλλον». Εικοσιτέσσερα χρόνια μετά ο τέταρτος από δεξιά έγινε πρωθυπουργός. Για να αποδείξει με τον τρόπο του ότι η έννοια του μέλλοντος δεν έχει την ίδια σημασία για όλους.

ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΛΕΜΕ!

Μάρτης 2003. Το αμερικανικό κράτος ήταν έτοιμο να εισβάλει για δεύτερη φορά στο Ιράκ. Οπότε οι μαθητικές παρελάσεις της περιόδου κύλησαν κάπως περίεργα: είχαν κάτι από έθνος (η συνέχεια του ελληνισμού...), κάτι από γένος (ο ξεσηκωμός του 1821...) και κάτι από κράτος (διαπραγμάτευση για τη συμμετοχή στον πόλεμο).

μακών σχολών. Ταυτόχρονα η δυσαρρέσκειά τους έπαυε να στρέφεται αποκλειστικά ενάντια στις κρατικές πολιτικές. Η χρησιμοποίηση του «αυθορμητισμού» της νεολαίας ως ξέπλυμα για να μπορούν οι κρατικές πολιτικές να εμφανίζονται ως τάχα κινήματα που ξεπετάγονται «από μόνα τους» υπήρξε μια σκληρή και πικρή συνειδητοποίηση.² Η συνειδητοποίηση έγινε απέχθεια καθώς τα «κινήματα της αντιπαγκοσμιοποίησης» αναδύονταν με τα ταμπούρα τους. Έτσι κι αλλιώς, ο όρος νεολαία υπήρξε συσκοτιστικός. Κουκούλωνε τις ταξικές διαφορές, ενοποιούσε στη βάση μιας αυθαίρετης ηλικιακής ομαδοποίησης ανθρώπους και ιδέες που εκκινούσαν από διαφορετικές αφετηρίες και έφτιαχνε έναν χυλό για κρατική χρήση.

Την ίδια στιγμή η νεολαία, με την ηλικιακή της σημασία αποκτούσε και έναν καινούριο πρωταγωνιστή. Η δεύτερη γενιά βαλκάνιων εργατών ήταν έτοιμη να κάνει την εμφάνισή της σ' αυτή την άκρη της βαλκανικής και να εμπλουτίσει τις ταξικές σχέσεις με κάθε δυνατό τρόπο.

Εν τω μεταξύ, από την πρώτη εισβολή στο Ιράκ το 1991, μέχρι τη δεύτερη το 2003 είχαν μεσολαβήσει κάτι παραπάνω από δέκα χρόνια. Ο τέταρτος παγκόσμιος πόλεμος είχε ξεκινήσει. Εθνικά ωφέλιμοι στόχοι καταστρώνονταν. Η νεολαία είχε εξέχουσα θέση στους κρατικούς σχεδιασμούς. Από τον ένα πόλεμο στον άλλο αυτό που φιλοδοξούσε να αποτελέσει τη ριζοσπαστική κοινωνική αντιπολίτευση είχε ήδη μετατραπεί σε λειτουργικό εξάρτημα των εθνικών στόχων. Οι αυτόνομοι της εποχής είχαν ν' αναμετρηθούν και μ' αυτές τις εξελίξεις.

1. Όλα αυτά στο *Μαθητικές Καταλήψεις 90-91: Και τότε έλεγαν τα παιδιά «αλήτες» – Τα παιδιά που νίκησαν τον Μητσόσάκη*, Στέφανος Μυτιληναίος, www.tribune.gr

2. Για μια πιο αναλυτική περιγραφή των «αυθόρμητων» κινήματων μπορεί κανείς να δει το «Αντιεμβολιαστικό κίνημα! (Και τι είναι «κίνημα» είπαμε;)» στο www.autonomeantifa.gr